

کارنامه سینمایی جان فورد

اگر سینماگری چندین دهه از عمرش را با یک عقیده محکم و سالم و سازنده گذران کند و عمدتاً هدف‌ها و نیت او به ثمر بنشیند و پس از مرگش نیز نسل‌های بعدی او را بشناسند؛ آن وقت باید چه نام و چه اعتباری به چنین شخصی داد؟

همشهری آنلین- مهدی تهرانی: اگر سینماگری چندین دهه از عمرش را با یک عقیده محکم و سالم و سازنده گذران کند و عمدتاً هدف‌ها و نیت او به ثمر بنشیند و پس از مرگش نیز نسل‌های بعدی او را بشناسند؛ آن وقت باید چه نام و چه اعتباری به چنین شخصی داد؟

در طی سال‌های ظهور و بلوغ و شکوفایی سینما و در این بیش از صد و بیست سال؛ نام‌های بزرگی در عرصه هنر هفتم آمدند و رفتند و درخشیدند و آثارشان را به یادگار گذاشتند؛ اما تاثیرگذاری خیل عظیمی از این افراد چگونه بوده است؟ شاگردان و دست‌پرورده‌های آنها قطعاً می‌توانند بهترین معیار باشند و اگر سینماگری یک دو جین دستیار عالی تحویل اهالی سینما داده باشد؛ او هم یک سینماگر تاثیرگذار معرفی می‌شود و هم یک کارگردان صاحب سبک که حتی پس از مرگش نیز می‌توان زنده بودن او را در فیلم‌های دستیارانش دید.

اگر چند نفر را بتوانیم در زمره افراد بالا قرار دهیم؛ جان فورد (John Ford) قطعاً در سرفصل این لیست قرار می‌گیرد. جان فورد در سینما همه کار کرد؛ از کمترین مسوولیت‌ها تا اصلی‌ترین آنها. بیشترین جوایز را برد و آنچه را که ساخت به آن معتقد بود او به نوعی در ژانر وسترن متولی اصلی به حساب می‌آمد و همه جا خود را یک وسترن‌ساز معرفی می‌کرد. حتی شاید نسل جدید او را صرفاً یک وسترن‌ساز متبحر بشناسند و کارهای این ژانر او را دیده باشند. اما خب او یک فهرست بلند بالا از فیلم‌هایی در ژانرهای دیگر دارد که همگی درخشان و پر از موفقیت بودند. در این یادداشت 4 فیلم از ژانرهای متفاوت از جان فورد فقید را مورد بررسی قرار داده‌ام: این فیلم‌ها عبارتند از: خبرچین، خوشه‌های خشم، دره من چقدر سبز بود و مرد آرام.

جان فورد متولد 1894 «پورتلند» آمریکاست. او که 79 سال عمر کرد و در اوت 1973 درگذشت در کارنامه حرفه‌ای‌اش رکوردی باقی گذاشته که هوش از سر می‌برد. اگر آخرین فیلمی که ساخت را هفت زن (seven women) محصول 1966) بدانیم؛ در مجموع او در مقام کارگردان 145 فیلم سینمایی، تلویزیونی ساخته است که اولین آنها از 1917 شروع شده است. فورد سابقه بازیگری هم دارد و با نام «جک فورد» به عنوان هنرپیشه کار می‌کرده و در این مقام نیز 19 فیلم در کارنامه‌اش دارد که اولین فیلمش محصول 1914 است. جان فورد تهیه‌کننده نیز با عنوان 38 اثر ساخته که اولین تهیه‌کنندگی‌اش به سال 1921 برمی‌گردد و اما نویسندگی او نیز پربار بوده، چراکه فورد در این مقام 23 اثر کار کرده و اولین کارش در مقام نویسنده به سال 1915 برمی‌گردد.

جان فورد که اصیل‌ترین وسترن‌های جهان سینما را ساخته به ذات کاراکترهایی که می‌آفرید اعتقاد بی‌حدی داشت. او برای این که حضور یک کاراکتر را در فیلمنامه به حد اعلای التزام نزدیک کند، سعی می‌کرد وابستگی رفتاری و انگاره‌های معناشناختی در بستر اصلی و یا حتی روند فرعی و مکمل فیلم مرتبط با شخصیت‌ها را بدون هیچ‌گونه عدم توجیهی شکل دهد. مبنای پرداخت و شکل‌دهی شخصیت‌های او نیز به طور کلی در داستان و در روند طی شدن فیلم و روند شکل‌گیری آن به انتها می‌رسید. یعنی نه حرف اضافه‌ای در فیلمش وجود داشت و نه هنرپیشه زیادی. از این‌رو بود که فورد تمامی ژانرهای سینمایی را تجربه کرد. موفق شد بهترین آثار را تولید کند. هرچند او به عنوان اصیل‌ترین وسترن‌ساز شناخته شده است و این حقیقتی مسلم است اما او همه کاره سینما در زمان خودش بود. چنانچه فیلم‌های او در ارتباط با موضوع خانواده و مفاهیم اجتماعی نیز بسیار جالب توجه و تاثیرگذار در کار درآمدند.

اوج فعالیت فورد از سال 1930 آغاز می‌شود که به همراه «دادلی نیکولز» یکی از سرشناس‌ترین سناریست‌ها و نویسنده‌های تمام تاریخ سینما در کمپانی «فوکس قرن بیستم» به کار مشغول بودند. فورد در 1939 با ساخت فیلم «دلیجان» موقعیت خود را به عنوان مطرح‌ترین و جدی‌ترین کارگردان هالیوود به ثبت می‌رساند. پیش از این و «خبرچین» را چهار سال پیش از این ساخته بود، اما «دلیجان» سه فصل دیگری در زندگی حرفه‌ای‌اش گشود.

پرداخت و شخصیت‌پردازی و همچنین پویایی زیرساختی فیلم‌های فورد چنان استحکامی داشتند که او بین سال‌های 1935 تا 1952 همواره به عنوان یکی از موفق‌ترین کارگردانان سینما معرفی می‌شود. طی این سال‌ها او توانست بهترین کارهایش را عرضه کند: آقای لینکن جوان (1939)، خوشه‌های خشم (1940)، سفر طولانی به خانه (1940)، جاده تنباکو (1941)، چقدر دره من سبز بود (1941)، کلماتین عزیز من (1946)، آپاچی (1948)، سه پدر خوانده (1948) و مرد آرام در سال 1952. فورد در سال‌های 1935، 1940، 1941 و 1952 توانست به جایزه اسکار دست یابد و به این لحاظ به رکوردی جاودانه دست یابد. او برای فیلم «دلیجان» نیز نامزد دریافت اسکار بود که البته به آن نرسید.

جدای از فیلمسازان و غولان سینما مثل اورسن ولز و انیگمار برگمان که رسماً خود را مدیون مکتب فیلمسازی جان فورد می‌دانستند یک دو جین کارگردان صاحب‌نام دیگر نیز خود را وامدار او می‌دانند. نام‌هایی مانند سام پکین پا، پیتر باگدانوویچ، سرجو لئونه، اکیرا کوروساوا، مارتین اسکورسیزی و استیون اسپیلبرگ جزو این افراد به شمار می‌آیند که در زمان خود هرکدام

سینماگری کلان به حساب می‌آمدند و از آنهایی که هنوز در این عرصه کار می‌کنند؛ تثبیت و اعتبار فراوانشان برای همگان پذیرفتنی است.

اما زندگی خصوصی او نیز جالب توجه بود. جان فورد که نام اصلی‌اش «جان مارتین فینی» است، اصالتاً ایرلندی بود و دارای 10 برادر و خواهر دیگر. او در پورتلند تا کالج تحصیل کرد (دیپلم) و پس از آن به سمت و سوی هنر هفتم آمد. در 1914 شروع به بازیگری کرد و برای بسیاری از کارها دستمزد هم نمی‌گرفت که مهمترین این آثار «تولد یک ملت» ساخته «گریفیث» است. فورد در 1920 با «ماری مک‌براید» ازدواج کرد که حاصل آن 2 فرزند بود.

فورد کارگردانی بود که هنرپیشه‌های سرشناس آرزو داشتند با او کار کنند اما همواره رابطه و تعامل او با بازیگرانش در حد اعتدالی تعامل و احترام بود. چنانچه «جان وین» در طی بیش از 30 سال در 20 فیلم جان فورد حضور یافت که آثاری مانند «مد آدام»، «مد مد»، «لست، هالانس، ااکشت»، «همندگان»، «دلحانه» از آن جمله‌اند.
خبرچین The informer

محصول 1935، اکران آمریکا/کارگردان: جان فورد/سناریست: دادلی نیکولز/موسیقی: ماکس استاینر/فیلمبردار: جوزف اچ آگوست

بازیگران: ویکتور مک‌لاگلن (گیبونولان)، هیتلر آنجل (ماری مک‌فیلیپ)، پرستون فوستر (دان گالاگر)، مارگوت گراهام (کیت مدن) درام اجتماعی خبرچین؛ فیلمی است که موقعیت جان فورد را به عنوان یک کارگردان شش‌دانگ تثبیت کرد. داستان در ابتدای دهه بیست روی می‌دهد. در 1922 نهضت مقاومت ایرلند در اوج مبارزات خود دچار مخاطراتی شدید می‌شود. تعدادی از آنها به مانند مردم عادی دیگر، به این فکر می‌افتند که دست از همه چیز بشویند و به کاروان‌هایی بپیوندند که قصد عزیمت به ینگه دنیا را دارند. در این میان یک عضو ساده نهضت مقاومت ایرلند که تا قسمتی ابله هم هست؛ تصمیم می‌گیرد به آمریکا مهاجرت کند اما بی‌پولی و بیچارگی او معضل اصلی این اتفاق است. او برای به دست آوردن هزینه‌های لازم جهت مهاجرت؛ یکی از رهبران اصلی نهضت مقاومت را لو می‌دهد اما دیری نمی‌گذرد که شدیدا به افسردگی دچار شده و عذاب وجدان لحظه‌ای او را آرام نمی‌گذارد. او دیگر نه بین دوستانش اعتباری دارد و نه این که آینده‌ای را پیش رویش می‌بیند...

نماد: از تنه؛ فیلم خداحافظ

خوشه‌های خشم/The Grapes of wrath

محصول 1940/کارگردان: جان فورد/فیلمنامه: نانالی جانسون/رمان: جان اشتاین بک/موسیقی: آلفرد نیومن/فیلمبردار: گرگ تولند

بازیگران: هنری فاند (تام جاد)، جین دارول (ما جاد)، جان کارادین (کیسی) و راسل سیمپسون (پا جاد) خوشه‌های خشم به اعتبار و پیشینه نویسنده‌اش یکی از بهترین فیلم‌های تاریخ سینماست که توسط فورد با فیلمنامه «نانالی جانسون» ساخته شد.

یاس و امید، توکل و دودلی، عزم و پشتکار و افسردگی و دل دادن و سرانجام قدم گذاشتن به جاده‌ای که پایشان ابتدا به ساکن هرگز مشخص نیست؛ از زیرساخت‌های این درام به شمار می‌آیند خانواده‌هایی که بلایای طبیعی را با سختی‌ها و مرارت‌ها از سر گذرانده‌اند و در سال 1930 با بحران دیگری روبه‌رو می‌شوند. طوفان شن. اوضاع به قدری پس از این بحران فاجعه‌آمیز شده که حتی برای کودکان نیز غذایی یافت نمی‌شود. کشاورزان آتلانتایی دیگر به مرز مردن رسیده‌اند و دیگر چیزی را برای از دست دادن ندارند. در همین گیر و دار یک خانواده آتلانتایی قصد سفر به کالیفرنیا برای به دست آوردن زندگی بهتر را مطرح می‌کنند؛ عده‌ای از دیگر کشاورزان موافقت و عده‌ای مخالف. اما سرانجام گروه بسیاری از آنها آتلانتا؛ سرزمین آبا و اجدادی خود را ترک می‌کنند تا به دشت‌های وسیع کالیفرنیا پای بگذارند. مصایب طول سفر؛ تعامل و همکاری آنها و توکل‌شان به خداوند در کنار تمام مشکلات ریز و درشت به نوعی برایشان آرامش روحی و سکون معنوی به ارمغان می‌آورد...

همه کاراکتها، "خوشه‌های خشم" در یک قاب

دره من چقدر سبز بود (How green was my valley)

محصول 1941/کارگردان: جان فورد/فیلمنامه: فیلیپ دان/رمان: ریچارد لولین/موسیقی: آلفرد نیومن/فیلمبردار: آرتو سی. میلر بازیگران: مارین اوهارا (آنگهارد)، آنا لی (بروین)، والتر پیگن (آقای گروفید)، دونالد کریسپ (آقای مورگان) و جان لودر (ایان تو)

دره من سبز بود، اثری است که از رمانی اقتباس شده که جدای از برنده شدن جایزه پولیتزر؛ حدود 6 میلیون نسخه از آن در زمان اکران فیلم، به فروش رفته بود و محبوبیت بسیار خارق‌العاده‌ای داشت. فورد در این درام فAMILI مصائب خانواده‌ای را شرح می‌دهد که شرفشان در راس تمام دیگر امور زندگی‌شان است. شرح نابودی و از هم گسیختگی خانواده‌ای معدنچی اهل ولز که زمانی در دره امن و پربرکت خود روزگار می‌گذراندند و سپس با مشکلات فراوانی روبه‌رو شدند. داستانی که از زبان کوچک‌ترین فرد خانواده یعنی «هیو مورگان» 12 ساله نقل می‌گردد.

نماد: از فیلم حقد، دره من سبز بود

مرد آرام(The quiet man)

محصول 1952/کارگردان: جان فورد/فیلمنامه: ماوریک ولش، فرانک نوجنت، ریچارد لولین/رمان: ماوریک ولش/موسیقی: ویکتور یانگ

فیلمبردار: وینتون سی. هوچ، آرچی استوت

بازیگران: جان وین (شان تورنتون)، مارین اوهارا (ماری کیت دامنه‌ار)، باری فیتز جرال (میشلن فلین)، ویکتور مک لاگلن (ویل

دامنهار)، وارد باند (پیتر لونرگان)

با «مرد آرام» جان فورد به چهارمین اسکار خود رسید و از سال 1952 تاکنون هیچ‌کس نتوانسته رکورد او را بشکند. داستان جمع و جور ماودریک ولش با یک تیم 3 نفره تبدیل به سناریویی عالی شد. داستان فیلم درباره مردی است ایرلندی که سال‌های سال در آمریکا به زندگی مشغول بوده و حرفه اصلی‌اش در آنجا (مشتزنی) دیگر او را خسته و افسرده کرده است. او تصمیم می‌گیرد به دهکده زادگاهش در ایرلند برگردد. ورود او به دهکده البته ابتدا به ساکن با چالش‌هایی همراه است و او که عمدتاً آدمی است منزوی و کم‌حرف ناخودآگاه به این چالش‌ها دامن می‌زند تا این که سرانجام تصمیم به ازدواج می‌گیرد. تصمیمی که به نوعی آخر همان چالش‌هاست.

جان وین در پوستر فیلم مرد آرام

شرح تصویر: جان فورد در وسط عکس؛ جان وین سمت راست و جیمز استوارت در چپ